

E.A. Koszkin

Aktualne problemy alkoholizmu i narkomanii w Rosji

I. Ocena rozpowszechnienia problemów związanych z alkoholem

Problemy pijaństwa, alkoholizmu i narkomanii w Rosji po 1985 roku nabrały jeszcze większej aktualności. Negatywne następstwa nieprzemyślanej kampanii antyalkoholowej (masowe pędzenie samogonu, spekulacja napojami spirytusowymi, gwałtownie rosnące znaczenie alkoholu w systemie ludzkich wartości, utrata zaufania ze strony społeczeństwa do polityki antyalkoholowej państwa i inne) znacznie skomplikowały sytuację, wywołały dodatkowe, bardzo poważne trudności w zakresie rozwiązywania tego problemu w najbliższej perspektywie.

Analiza danych z badań społecznych, statystyki medycznej i badań specjalnych świadczy o tym, że sytuacja na scenie alkoholowej w Rosji jest niepokojąca. Nadal 80% zdolnych do pracy ludzi jest konsumentami napojów alkoholowych, przy czym większość z nich woli napoje o wyższej zawartości alkoholu (spirytusowe). Ponadto, o ile w 1980 r. udział mocniejszych alkoholi stanowił 52,7% całej ilości spożywanego alkoholu, to już w roku 1987, uwzględniając samogon, wzrósł on do 78,5%, przy tym jakość napojów znacznie się pogorszyła (1).

Rozpowszechnienie się alkoholizmu można oceniać na podstawie analizy towarzyszących im faktów, jak: produkcja i spożycie napojów alkoholowych, wzrost przestępczości i inne.

W Rosji spożycie napojów alkoholowych rozprowadzanych w drodze dystrybucji państwowej od 1975 do 1984 r. utrzymywało się w przybliżeniu na tym samym poziomie (około 10 litrów) na 1 mieszkańca 100% alkoholu.

W 1987 r. w Federacji Rosyjskiej zanotowano najniższy wskaźnik spożycia napojów alkoholowych na głowę mieszkańca bez, samogonu (tabela 1).

Tabela 1

Konsumpcja napojów alkoholowych na jednego mieszkańca w Rosji (w litrach)

Lata	1984	1986	1987	1988	1989	1990	1991
	10,45	5,17	3,90	4,40	5,29	5,56	5,57

Następnie wskaźnik ten zaczął znów rosnąć i ustabilizował się. Tym niemniej przedstawiony przez Państwowy Urząd Statystyczny wskaźnik nie odpowiada rzeczywistej skali spożycia napojów alkoholowych. Kształtowanie ograniczonej produkcji napojów alkoholowych po ogłoszeniu dekretu w 1985 roku wraz ze znaczną podwyżką cen popchnęły znaczną część ludności do jego nielegalnej produkcji. I ilość tej nielegalnej

produkcji, wg danych wielu autorów zbliża się do ilości winno-wódczanych produktów rozprowadzanych przez sieć handlową (3). W ten sposób można założyć, że praktycznie spożycie alkoholu na 1 mieszkańca powróciło do poziomu 1984 roku i wynosi ponad 10 litrów 100% alkoholu.

Zwraca uwagę fakt, że obecnie duża ilość alkoholu przywożona jest do Rosji przez struktury niepaństwowe i rozprowadzana jest przez handel „komercyjny”. Wyroby te nie są uwzględniane w statystyce państwowej i udział ich nie jest uwzględniony także we wskaźniku spożycia alkoholu na głowę mieszkańca. Tym sposobem wskaźnik spożycia alkoholu na jednego mieszkańca jest zdecydowanie zaniżony. Obecnie, tak jak i w poprzednich latach, w strukturze spożycia przeważają mocne napoje alkoholowe i piwo (wykres 1).

W rezultacie wymienionych zjawisk rośnie rozpowszechnienie i poziom konsumpcji alkoholu wśród nieletnich i młodzieży, obniża się wiek pierwszego spożycia alkoholu i średni wiek osób nadużywających alkoholu. Ujawnia się tendencja rozpowszechnienia picia alkoholu w różnych kulturowo środowiskach. Zachodzi proces zbliżenia wskaźników spożycia alkoholu w mieście i na wsi.

Nadużywanie alkoholu ma wyraźnie społeczny charakter. Dlatego też przy jego rozprzestrzenianiu pojawia się związany z nim wzrost przypadków łamania prawa.

I tak, wskaźniki charakteryzujące sytuację kryminogenną, świadczą o tym, że udział przestępstw dokonanych w stanie odurzenia alkoholowego rośnie, szczególnie wśród kierowców, do 1989 r.

Tabela 2.
Wskaźniki charakteryzujące sytuację w zakresie alkoholu
wg danych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Rosji (w%) [4].

	1988	1988	1989	1990	1991	1992
Ilość wypadków drogowych z winy kierowców w stanie nietrzeźwym	100	118,1	144,1	140,0	131,4	129,7
Ilość wypadków śmiertelnych z winy kierowców w stanie nietrzeźwym	100	122,8	155,9	157,8	158,7	157,7
Ilość rannych w wypadkach z winy nietrzeźwych kierowców	100	119,3	146,1	142,1	134,9	133,6
Ilość sądzonych za prowadzenie samochodu w stanie nietrzeźwym	100	117,9	115,3	122,8		
Ilość przestępstw dokonanych w stanie nietrzeźwym	100	116,6	125,7	133,8		

Bardziej konkretny pogląd na rozpowszechnienie alkoholizmu w Rosji daje analiza państwowych danych statystycznych organizacji medycznych, udzielających pomocy chorym alkoholikom.

W końcu 1993 r. ogólna liczba uzależnionych od alkoholu, zarejestrowanych w poradniach alkoholowych Rosji wynosiła 2.474.201 osób lub 1658,5 na 100 tys. mieszkańców. Od roku 1988, wg danych statystyki medycznej, pojawiła się pewna tendencja spadku zachorowalności na chorobę alkoholową.

Maksymalny poziom wskaźnika obserwowano w 1987 r. (2013,5 na 100 tys. mieszkańców), wskaźnik roku 1992 wynosił jedynie 82,4% tego poziomu. Ten spadek ma charakter nieistotny gdyż związany jest z całym szeregiem czynników, takich jak zmiana długości rejestracji w poradni alkoholowej z 5 do 3 lat w 1988 r., reorganizacji leczenia odwykowego, zmiana represyjnego charakteru kontroli wizyt u lekarza i wprowadzenie zasady dobrowolności zwracania się o pomoc medyczną. Na spadek tego wskaźnika wpłynęło także zmniejszenie się przyływu nowych chorych, tj. wskaźnika zachorowalności. Przy czym najwyższy poziom zachorowalności notowany był w roku 1985 (266,1 na 100 tys. ludności). Wskaźnik roku 1992 wynosił jedynie 38,7% tego poziomu (103 na 100 tys. ludności) (wykres 3).

Przytoczone dane można by przyjąć za świadectwo pozytywnej tendencji charakteryzujących dany problem, jednak bardziej obiektywnie pozwala sądzić o tym wskaźnik zachorowalności na psychozy alkoholowe, który po ostrym spadku zaczął znów rosnąć i w porównaniu z rokiem 1988, kiedy poziom zachorowalności na psychozy alkoholowe był najniższy (5,1 na 100 tys. mieszkańców), do roku 1992 wzrósł 2,5 krotnie i wynosił 13,2 na 100 tys. mieszkańców (wykres 4). I dlatego nie należy mówić o żadnym spadku zachorowalności na choroby alkoholowe w Rosji, o czym świadczą również wskaźniki regionalne w 1992 roku.

Rozpowszechnienie alkoholizmu w Rosji cechuje się znacznymi różnicami regionalnymi. Jeśli wziąć skrajne wartości wskaźników zachorowalności (Czukotka – 244,4 i Dagestan – 17,9 na 100 tys. mieszkańców) to różnica będzie 14-krotna. Zachorowalność na chorobę alkoholową w 42 rejonach Rosji jest wyższa niż średnia w Federacji Rosyjskiej (103,0 na 100 tys. mieszkańców). Pierwsze miejsce zajmuje Czukotka – 244,4; drugie – Jakucja – 191,3; trzecie rejon Magadanu – 188,9 na 100 tys. mieszkańców.

Wskaźnik zachorowalności na psychozy alkoholowe także jest wyższy niż średni republikański (13,2 na 100 tys. mieszkańców) w 32 rejonach, przy czym w 7 dwukrotnie i więcej razy (Jakucja – 31,9; Krasnodarski Kraj – 29,4; rejon Magadanu – 29,0; rejon Pskowa – 27,9; rejon Murmańska – 27,2; rejon Tiumenia – 25,5; Czukotka – 24,4 na 100 tys. mieszkańców).

Wskaźnik chorobowości alkoholizmu przejawia również takie same tendencje. Na 46 terytoriach Rosji przewyższa on wskaźnik średni republikański (658,5 na 100 tys. mieszkańców), przy czym na 7 terytoriach prawie 1,5 raza (Czukotka – 2536,6; Kamczatka – 2442,5; Magadan – 2440,7; Tuła – 2404,0; Sachalin – 2322,7; Altajski Kraj – 2352,5; Kostroma – 2329,5).

Przytoczone dane świadczą o tym, że do grupy z „napiętą” sytuacją w zakresie alkoholu weszły rejon: Północny, Północno-Zachodni, Centralny, Centralno-Czarnoziemny, Zachodnio-Syberyjski, a szczególnie Dalekowschodni.

Dlatego też analiza materiałów przedstawionych w tej pracy świadczy o tym, że sytuację w zakresie alkoholu w Rosji należy oceniać obecnie jako niekorzystną, co potwierdza wzrost zarówno wskaźników poprzednich jak i bezpośrednich w postaci zachorowalności na psychozy alkoholowe.

II. Ocena rozpowszechniania problemów związanych z używaniem narkotyków

Ogólna prognoza sytuacji w zakresie narkotyków dla Rosji jest niekorzystna i potęguje się jeszcze przez zachodzące negatywne procesy w sferze społeczno-politycznej i ekonomicznej.

W ciągu ostatnich 10 lat ilość ujawnionych przestępstw związanych z narkotykami wzrosła trzykrotnie. Ilość skonfiskowanych środków narkotycznych wzrosła 30-krotnie. Ponad 1/3 narkotyków znajdujących się w nielegalnym obrocie w Rosji przychodzi z zewnątrz. Nasila się zainteresowanie naszym krajem również ze strony międzynarodowego narkobiznesu.

Aktualność problemu zapewnienia uzależnionym od narkotyków pomocy medycznej i socjalnej wzrasta w Rosji z każdym rokiem. Do początków 1993 r. w jednostkach medycznych kraju było zarejestrowanych 32,6 tys. chorych z diagnozą narkomanii i 7 tys. z diagnozą toksykomanii (1') oraz 33,5 tys. nadużywających narkotyków i innych środków bez syndromu zależności. Tym sposobem ogólna liczba osób, którym udzielono pomocy medycznej w związku z niemedycznym użyciem środków psychoaktywnych przekroczyła 73 tys., co wynosi 49 osób na 100 tys. mieszkańców. Jednak jest to jedynie niewielka część rzeczywistych konsumentów.

Liczba zarejestrowanych narkomanów w Rosji w przeciągu 11 lat (1975-1986) utrzymywała się przykładowo na tym samym poziomie – około 11 osób na 100 tys. mieszkańców (wykres 5).

Od roku 1987 obserwuje się stały wzrost tego wskaźnika, osiągającego w początkach 1993 r. 22 na 100 tys. mieszkańców. W ciągu ostatnich 7 lat wzrósł on dwukrotnie. Taki wzrost w znacznym stopniu był związany ze zwiększeniem ilości chorych, którym pomocy medycznej udzielono po raz pierwszy w życiu. Jeśli do roku 1985 wskaźnik ten nie przekraczał 2 osób na 100 tys. mieszkańców, to w roku 1987 wzrósł do wartości maksymalnej (6 na 100 tys.).

Ten zaszczyt obserwowany był w czasie działania Ustawy Antyalkoholowej i zbiegł się z nasileniem działań represyjnych w stosunku do narkomanów. Ponieważ znaczna część narkomanów udawała się do placówek medycznych pod naciskiem organów spraw wewnętrznych, nie można wykluczyć, że na wielkość wskaźnika, nacisk ten wywierał decydujący wpływ. W ostatnich trzech latach liczba osób zwracających się o pomoc medyczną po raz pierwszy utrzymuje się na poziomie 3,2 – 3,4 na 100 tys. mieszkańców.

Zwraca uwagę fakt, że w roku 1992 na 28 terytoriach Rosji wskaźnik ten przekraczał wartość średnią (3,4 na 100 tys. mieszkańców), przy czym na 13 z nich dwukrotnie i ponad

1' narkomania – uzależnienie od substancji, które zawiera międzynarodowa lista w Jednolitej Konwencji Narodów Zjednoczonych o środkach odurzających z 1961 r. wraz z uzupełnieniami z 1971 r. i 1990/91.

toksykomania – uzależnienie od substancji, które nie obejmuje wymieniona wyżej lista ONZ np. benzyna i leki psychotropowe spoza tej listy.

dwa razy. Pierwsze miejsce, jeśli idzie o zachorowalność na narkomanie zajmuje Tuwińska Republika Autonomiczna (43,8); drugie – rejon Kaliningradu (23,6); trzecie – Kabardino-Bałkarska Republika Autonomiczna (14,4).

Należy zauważyć, że w poszczególnych rejonach Rosji liczba zarejestrowanych narkomanów waha się w szerokich zakresach.

I tak, wskaźniki przekraczające średni poziom w 1992 r. (21,9 na 100 tys. mieszkańców) obserwowane były w 21 rejonach Federacji Rosyjskiej. Różnice są ponad pięćdziesięciokrotne. Najwyższy poziom zarejestrowano w rejonach, w których rośnie surowiec roślinny (Tuwa, Daleki Wschód, Północny Kaukaz, Astrachań) i w miastach portowych (Kaliningrad, Sankt-Petersburg).

Maksymalny wskaźnik przekracza średni sześciokrotnie. W rejonie Kaliningradu liczba zarejestrowanych narkomanów przewyższa średnią czterokrotnie. W tych samych rejonach jest również znacznie więcej chorych, po raz pierwszy zwracających się o pomoc medyczną corocznie. Pierwsze miejsce zajmuje Tuwińska Republika Autonomiczna (131,7), drugie – Primorskiy Kraj (103,5), trzecie – rejon Amurski (96,8).

Według danych Komitetu Kontroli Narkotyków Federacji Rosyjskiej uzależnienie u chorych rozwijało się najczęściej od przygotowywanych chałupniczo preparatów maku, na drugim miejscu – „anasza” (1') a około 5% wynosi chałupniczo produkowana efedryna (2').

Wreszcie powagę sytuacji pogłębia również to, że wśród narkomanów większość przypada na ludzi młodych. Wśród ujawnionych chorych około 20% jest w wieku 21 lat. Znaczną część osób zarejestrowanych w poradniach jako nadużywających narkotyków stanowią nieletni.

Szczególne zaniepokojenie wywołuje duże rozpowszechnienie używania środków psychotropowych wśród nieletnich. Wg danych Centrum Narkologii Ministerstwa Zdrowia Federacji Rosyjskiej udział uczniów szkół średnich Moskwy próbujących środków narkotycznych i toksycznych wzrósł z 8,6% w 1987 r. do 18,9% w 1992 r. Dynamika rozrzutu ilości prób środków narkotycznych świadczy o tym, że jeśli w 1987 r. środków narkotycznych używało ponad 10 razy w roku – 7,9% liczby ankietowanych, to w roku 1992 takich osób było 17,7%, tj. liczba ich zwiększyła się ponad dwukrotnie.

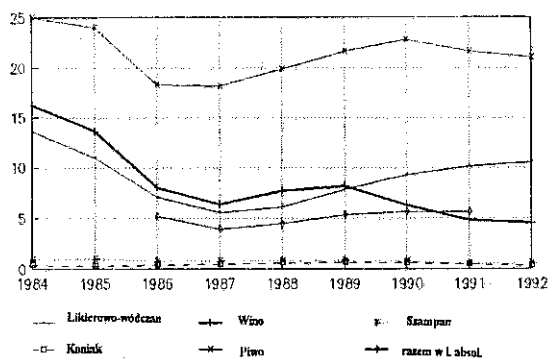
Prognoza sytuacji związanej z narkotykami dla Rosji, według zdania krajowych i zagranicznych specjalistów – jest bardzo niekorzystna.

1' – anasza – przetwory konopii – kanabinoły

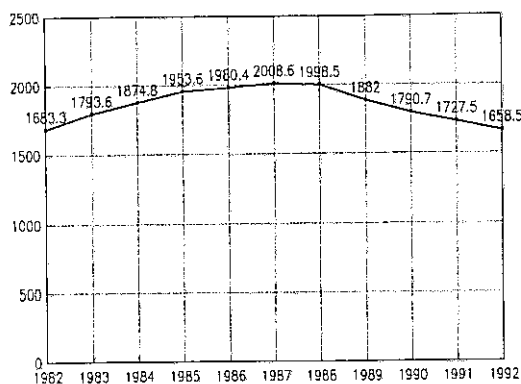
2' – efedryna – substancja z grupy amfetamin

Tłumacz: Barbara Brodnyak

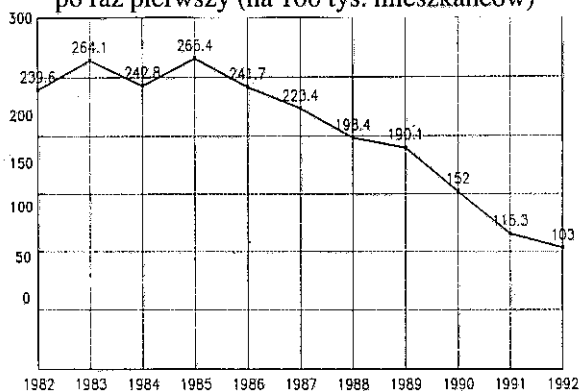
Wykres 1
 Spożycie napojów alkoholowych na głowę ludności (w litrach) Rosja

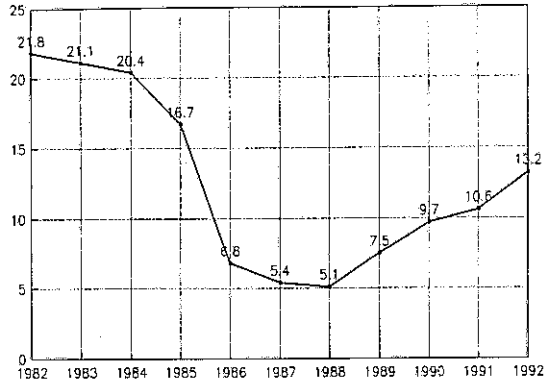
Wykres 2
 Liczba chorych zarejestrowanych w placówkach medycznych z diagnozą alkoholizm i psychozy alkoholowe (na 100 tys. mieszkańców)

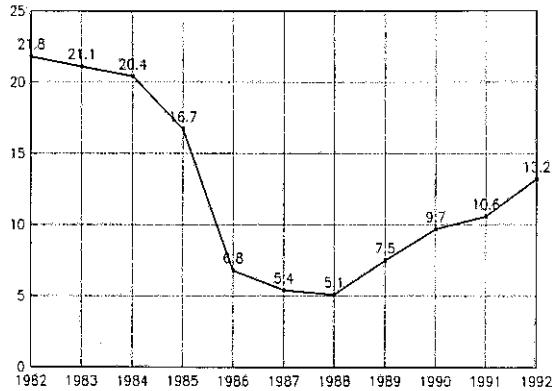
Wykres 3
 Liczba chorych na chorobę alkoholową i psychozy alkoholowe z diagnozą postawioną po raz pierwszy (na 100 tys. mieszkańców)

Wykres 4
Zachorowalność na psychozy alkoholowe w Rosji
(na 100 tys. mieszkańców)

Wykres 5
Liczba narkomanów zarejestrowanych w placówkach medycznych
(na 100 tys. mieszkańców)

The Current Problems of Alcoholism and Addiction in Russia

Summary

The issue of drinking, alcoholism and addiction became even more significant after 1985. The opposing effects of the mis- conceptualized anti-drinking campaign – the mass

illegal production of alcohol, unlicensed trading of alcohol, the growing significance of alcohol in the individuals value systems, the loss of the confidence in the anti-alcohol policy conducted by the state on the public side, and others, – resulted in the magnification of the alcohol related problems and the displeasing projection for the upcoming period.

The consumption of alcohol, including illegal production and the not recorded import is about two times higher than registered in official statistics and equaled over 10 l. of pure alcohol per capita in 1992, approximately. The rate of the alcohol related road accidents and crimes grew up by 30% to 50% in the period of 1988-92. The alcohol psychosis incidence rate grew up by 2,5 times and equaled 13,2 cases per 100000 population in the same period of time.

Also, there were unfavorable trends in the area of the drug addiction related problems. The number of the reported drug related crimes increased three times in the past 10 years and the volume of the confiscated illegal drugs, increased 30 times.

Out of total volume of the illegal drug, 1/3 was brought in to Russia from abroad.

Almost 40000 drug dependent persons and over 33000 drug users who did not exhibit drug dependency syndrome were registered in medical centers in 1993. There was substantial territorial differentiation in the registered abuser. The foremost rate exceeds the average rate by six times. One may observe the growing circulation of psychoactive substances among youngsters. The number of adolescent users extended by two times in the period of 1987-92.

Piśmiennictwo

1. Państwowy Program Profilaktyki Chorób i Kształowania Zdrowego Stylu Życia Ludności ZSRR na okres do 2000 r. Wariant koncepcyjny, Moskwa 1990 r.
2. Oficjalna Statystyka Państwowego Urzędu Statystycznego Federacji Rosyjskiej, 1993 r.
3. Zaigrajew G.G., Muraszow A.B.: Aktualne zagadnienia walki z bim-brownictwem, Moskwa, 1990 r.
4. Oficjalna statystyka Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej, 1992 r.